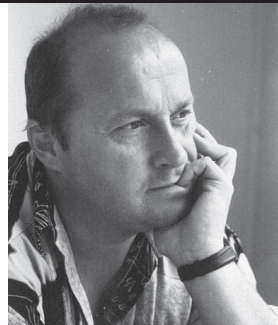

Milan Vincetič

Boris A. Novak: *Vrata nepovrata. Prva knjiga: Zemljevidi domotožja.*

Novo mesto: Goga, 2014.

Povsem zmotna je domena, da so dandanes prikladna le (naklikana) mimobežja, kajti na knjižne police vse pogosteje prihajajo (in se tudi prebirajo) zelo zajetni romani (Pamuk, Murakami, Rushdie, Eco ...), povsem nepričakovano pa se med sodobno liriko, ki prav tako dobiva zajetnejše obline, znajdejo epske stvaritve. Res je, Feri Lainšček je pred časom izdal roman v verzih *Sprehajališča za vračanje* (2010), Vlado Žabot pa predlani *Sveto poroko*, "epsko pesnitev po staroslovanskem mitu", vendar je značaj omenjenih del povsem drugačen od prvega dela eposa Borisa A. Novaka, ki ga je sam pesnik označil za svoj "opus magnum". In to upravičeno. Pa ne le zaradi zajetnosti (po grobi oceni je v prvi knjigi okoli devet tisoč verzov) in ker mu bosta v kratkem sledili še dve knjigi (*Čas očetov* in *Bivališča duš*), kar posredno namiguje tudi na zgradbo Dantejeve *Božanske komedije*, temveč predvsem zategadelj, ker gre za prefinjeno kreacijo liriziranih "oblik sveta", kar ilustrira tudi sam melodični naslov *Vrata nepovrata*, medtem ko sta Lainšček in Žabot (slednji je svojo epsko pesnitev umeril celo v heksametrih) bolj nagnjena k zgodbenosti. Pri Lainščku in Žabotu gre, vsaj po mojem mnenju, za "pripoved v verzih", pri Novaku pa za poetično plovbo po zemljevidih sveta ali po pasijonu pesnikovega rodovnika, od katerega je "dedoval venec besed, ki ga skrbnó negujem (in) zdaj ga nesem k vsem, še nerojenim".

Prvo knjigo epske trilogije, ki jo je razdelil na tri razdelke ali *Zvezke*, je Novak premišljeno naslovil *Zemljevidi domotožja*. Če samo površno preletimo naslove zvezkov (*Nagovor*, *Zgodovinski atlas zapuščenih domovanj*, *Muzej nomadskih prevoznih sredstev*), se nam na široko odpre itinerarij, prežet predvsem s potovanji vase. Pokrajine, ki jih upesnjuje pesnik v spevih drugega zvezka, na zunaj delujejo kot vizualizacija raznih dežel/držav/mest, mestoma tudi nostalgične/romantizirane ter niansirane

s spominskimi reminiscencami ("To je vsa moja dediščina. Moj edini kapital. / Spomin."), v bistvu pa gre za podrobno "grafologijo pokrajin", izmed katerih ima vsaka "svoj dekalog, / svojo gramatiko in morfologijo". Boris A. Novak tako zapiše: "Bojim se, da nisem dovolj nadarjen: le ubog / popotnik sem, ki obožuje razna boštva – / premalo za svetost, vizijo in preroštva ... // Ubog in srečen: iz niti čudežnih preprog / spletam ta spev, slovar pokrajin, pred bogovi čist / in pred ljudmi heretik."

A Novak se ne zadovolji le s fokusom bolj ali manj naključnega pričevalca, še zdaleč ne, njegovo oko, večinoma preveč diskretno, smelo pokuka izza vrat zidov/meja dežel, mest, otokov ali navsezadnje današnjice, ki brez dvoma povreva na ostalinah (tudi krvave bratomorne) preteklosti. Še več: pred očmi imamo venomer dvojje domov, paralelne in podvojene, ki jih kot "ves svet in vse stvari" le "ljubezen podvoji". Ljubezen ima pri Novaku vselej dva obraza: erotičnega in tistega, ki mu kratko malo pravimo zrenje. A pesnik se ne odpravi iz gole sle, da bi zapustil domovanje in se za nekaj časa (za)selil v naravne/geografske danosti (reke, jezera, morja, otoki, gore ...), vleče ga predvsem v obljudenost (vasi, mesta, ulice, hiše ...) in ne nazadnje v intimne prostore nekdanjega (beograjskega) domovanja (kabineti, kuhinje, spalnice, otroške sobe ...), v katere vstopa s kančkom nelagodja, češ "tvoj *dom* se rima na *dvom*, *tu* se začinja *tujstvo* ...". Podobe iz hiš/domov, v katerih je nekoč bival lirski subjekt, so tokrat napolnjene z meglicami žalobnosti, z osebami, ki (o)živijo kot "srečno ponavljajoči se obred" iz otroštva, pa naj bo to babica kuharica, oče, mati, sošolci in navsezadnje jaz (zdaj pesnik), ki večno "strmel bom gor in ki bom večno živel, v svoj raj, v svoj večni vrt ...". Ob vseh teh na videz drobnih vsakdanjih banalnostih, ki jih pesnik upesnjuje tako z veliko mero verizma kot mehkode, mestoma tudi kot neodposlane epistole sedanjim/minulim ljubeznim, ga boleče preganja skepsa, češ, morda "po vseh teh menah / je moje domotožje le privid", kajti "čas je le zame še enak". Bolje rečeno: zamrznjen.

Kot so se zamrznile zgone in nezgone iz dobe odraščanja, iz gimnazijskih let, ko je "prvega septembra / leta tisoč devetsto devetinšestdeset postal pesnik" in "s palico v desni, / Byronom v levi roki sprehajal / svojo odličnost", z žurov, iz lokalov, z gledaliških odrov, na katerih se je, pa naj je šlo za domače izvedbe ali gostovanja, igralo tako "v teatru kot (v) življenju". V nadaljevanju smo priča mnogim anekdotičnim peripetijam (burna strujanja moderne glasbe, postavi očeta in Marjana Rožanca na železniški postaji v Sremski Mitrovici, kjer sta oba "robovala", pretresljivi prizori iz (ženskega) taborišča na Golem otoku, podobe iz bolnišnic ...), ki se trpko zožijo med grobovi, s katerih "prebira šifre letnic", medtem

ko “zaljubljenca na zlizan grob pesnika / narišeta z imenom in puščico / prestreljen / grafit / srca”.

Tretji zvezek z naslovom *Muzej nomadskih prevoznih sredstev*, zgrajen iz štirinajstih spevov, nas, vsaj na prvo žogo, le razsvetljeno (po)pelje skozi čas. Pesnik nam ilustrativno, pa vendar z veliko mero sugestivnosti, pričara uporabnost predmetov, ki nam omogočajo premikanje od otroštva (*Škornji... in škorenjčki, Otroški vozički...*) v zrela leta (*Konji, ladje, Vlaki, Avtomobili, Letala, Vrtiljaki...*), od tod pa čez robove naših imaginarnih svetov (*Domišljija, Zvok, Svetloba, Čas, Zgodovina, Zgodba*). Prav slednji so zelo pomenljivi, a hkrati tudi zelo izmuzljivi. Ali kot pravi sam pesnik: “Nikoli nisem tam, kjer sem. Zmeraj grem drugam. / Navidezno korakam po asfaltu velemesta, / v bistvu pa letim nad njim, neviden in neznan.” Fizikalne dimenzije/kategorije so s tem izgubile svojo dogmatično podmeno, odprle pa so se pokrajine filozofije, teologije in seveda umetnosti. Še več: čas si je zveličavno nadel nova oblačila, kajti “ne Zgodovina – pomembna je le zgodba. Njen srh, smeh, godba.” Zgodovinski spomin, kodiran kot arheologija objektivnih (materializiranih) danosti, je pri Novaku zgolj kulisa ali paravan, ki ju pre(d)stavlja ali postavlja med vizure lastnega spomina, ki mnogokrat zažari – kar se skriva tudi v podnaslovu pričujočega eposa – tudi skozi oči dečka, kar seveda ni novum, je pa dobrodošli zorni kot, v katerem “tiha naj bo beseda, / ki jo rešujem iz rjojenja Zgodovine / v to pesem...”. In čisto na koncu povsem nedolžno retorično vprašanje: Čemu ta poetizirana (avto)biografija? Marsikdo, čeprav z veseljem posega po literariziranih (avto)biografijah (Lojze Kovačič) ali skladovnicah dnevniških (za)beležk (Edvard Kocbek), bo le vehementno zamahnil z roko, sam pesnik pa mu na vprašanje “čemú ta zgodba”, le pomirjeno odgovarja: “Meni v pomoč, / da spet prikličem mater in vse ljube, / ves včerajšnji in jutrišnji Nekoč”, kajti “nekoč je Bog, ki žene vrtiljak...”

Vrtiljak vsega, česar ta moj zapis ni mogel ujeti v vseh segmentih, vrtiljak, ki se povzdigne ali uplahne, čemur botruje narava upesnjenege, v spreminjajočih se krogotokih (od intimistično-ekspresionistične naračije do odzvenov (post)modernizma), ki ne odstrejo le pejisažev minulih (pesnikovih) časov, temveč z “besedo, ki sveti v somrak / in z zvenom pomiri naš strah in jok”, nevsiljivo vstopi skozi “vrata nepovrata” v intimni prostor bralca, ki (naj) še kako računa na to, “da svet je vse manjši, čas pa zdaj in vekomaj tiran razdalje”.

Novakovi *Zemljevidi domotožja* kot prva knjiga eposa *Vrata nepovrata*, v katerem nam kot ogledalo v začetnem spevu nastavi (virtualno?) postavo sredi avstralske puščave, je pesnitev o samoti in minevanju, o

brezkončnem vračanju, ki pa ničesar ne povrne, o podobah podob, oplemenitenih z izbrano poetično/sugestivno govorico, zaradi katerih zaživijo polnokrvno in navdahnjeno življenje tudi mimo nas. Pesnitev, ki te zaradi mojstrstva jezika, neposrednosti ter iskrenosti na mah razoroži.